

ΜΑΡΙΑ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΕΘΝΙΚΟΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΝΕΟΛΑΙΑ ΣΤΗ (ΝΑΖΙΣΤΙΚΗ) ΓΕΡΜΑΝΙΑ.

Διευκρινίσεις:

A. Τα παραθέματα (από πηγές) είναι σκιασμένα με γκρι χρώμα για να είναι ευδιάκριτα.

B. Οι παραπομπές αφορούν στα παραθέματα πηγών. Στο τέλος του κειμένου υπάρχει ένας ενδεικτικός και σύντομος βιβλιογραφικός οδηγός.

ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ-ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Στην εισήγησή μου θα επιχειρήσω να φωτίσω τη σχέση παιδιών και νέων με τον φασισμό μέσα από το ιστορικό παράδειγμα του ναζισμού και τη γερμανική περίπτωση. Η ιστορία της οργανωμένης νεολαίας (ορθότερα των ανήλικων νέων, των νέων που βρίσκονται σε σχολική ηλικία) και, σε μικρότερο βαθμό, της σχολικής εκπαίδευσης στη μεσοπολεμική Γερμανία, ειδικότερα της ναζιστικής νεολαίας και της σχολικής εκπαίδευσης στα δώδεκα χρόνια που διήρκεσε το ναζιστικό καθεστώς έχει μελετηθεί ευρέως - αν και από ορισμένες απόψεις όχι εξαντλητικά. Οι ιστορικές αυτές μελέτες διατρέχονται ρητά ή υπόρρητα από βασανιστικά ερωτήματα: Σε ποιο βαθμό και για ποιους λόγους παιδιά και νέοι στη μεσοπολεμική Γερμανία συντάχθηκαν με το ναζιστικό καθεστώς; Φέρουν ευθύνες και τι είδους για τον καταστροφικό πόλεμο και τις γενοκτονίες που τον συνόδευαν;

Επιχειρώντας να προσεγγίσω τα ερωτήματα αυτά θα ξεκινήσω σκιαγραφώντας την πορεία και τον χαρακτήρα της ναζιστικής νεολαίας. Στη συνέχεια θα ιχνηλατήσω τις σχέσεις της αφενός με το σχολείο, αφετέρου (και κατά δεύτερο λόγο αφού η εισήγηση επικεντρώνεται στην μεσοπολεμική ναζιστική περίοδο) με τις άλλες νεανικές οργανώσεις της μεσοπολεμικής Γερμανίας. Κεντρικό άξονα αναφοράς και σημείο εκκίνησης της ανακοίνωσης αποτελεί επομένως η χιτλερική νεολαία -επειδή ακριβώς, στην αντίληψη, τη νομοθεσία και την πολιτική πρακτική του ναζιστικού καθεστώτος, κύριο φορέα και ακρογωνιαίο λίθο της διαπαιδαγώγησης παιδιών και νέων συνιστά πρωταρχικά η οργανωμένη νεολαία και κατά δεύτερο λόγο, ή και ελάχιστα, το σχολείο.

Αλλά η χιτλερική νεολαία δεν μπορεί και δεν πρέπει να εξεταστεί χωρίς τουλάχιστον να έχουμε κατά νου το ευρύτατο φάσμα νεανικών οργανώσεων - πολιτικών, θρησκευτικών, κοσμικών- οργανώσεων που έχουν συνολικά την αφετηρία τους ως τέτοιες στον ύστερο 19^ο αιώνα (ως ένα βαθμό ακόμη και στους γυμναστικού/αθλητικούς συλλόγους του πρώιμου

19^{ου} ή και του ύστερου 18^{ου} αιώνα)¹, αλλά πολλοί συγκροτήθηκαν και αναπτύχθηκαν μετά το τέλος του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου, και μάλιστα στη δεκαετία του 1920. Οι νεανικές αυτές οργανώσεις, στις οποίες θα αναφερθώ παρακάτω πιο συγκεκριμένα, στην πλειοψηφία τους διαλύθηκαν αμέσως μετά την άνοδο των εθνικοσοσιαλιστών στην εξουσία το 1933, αλλά μέχρι τότε «στέγαζαν» εκατοντάδες χιλιάδες νέων και πάντως την συντριπτική πλειοψηφία της οργανωμένης γερμανικής νεολαίας (η χιτλερική νεολαία δεν αποτελούσε παρά ένα μικρό, αν και συνεχώς αυξανόμενο, τμήμα της).

Σε μεγάλο βαθμό τα μέλη των νεανικών αυτών οργανώσεων προσχώρησαν στην χιτλερική νεολαία, τόσο υπό την πίεση του καθεστώτος, όσο και αυτόβουλα, στην προσπάθειά τους να επιβιώσουν και να διατηρήσουν την θέση τους στη γερμανική κοινωνία – αυτό συνέβη με το μεγαλύτερο τμήμα της πολυπληθούς ευαγγελικής νεολαίας (με τις ευλογίες του μεγαλύτερου ή έστω του ισχυρότερου τμήματος της εκκλησιαστικής ηγεσίας) καθώς επίσης με τις περισσότερες από τις αποκαλούμενες «ομοσπονδιακές» νεολαίες (τις μη θρησκευτικές, μη πολιτικές με την στενή έννοια του όρου, μη κομματικές νεολαίες). Ορισμένες βέβαια νεανικές οργανώσεις διατήρησαν την ξεχωριστή φυσιογνωμία τους, είτε (προσωρινά) σε αντιδιαστολή προς το εθνικοσοσιαλιστικό καθεστώς, συχνά με την (βραχύβια εντέλει) ανοχή του (αυτό συνέβη στην περίπτωση των περισσότερων καθολικών νεολαίων μέχρι το 1938 περίπου), είτε περνώντας στην παρανομία. Σε ορισμένες, μάλλον λιγοστές, περιπτώσεις οι παράνομες αυτές νεανικές οργανώσεις είχαν ή απέκτησαν αντιστασιακό χαρακτήρα – και δεν αναφέρομαι μόνον στις εργατικές νεολαίες ή τις νεολαίες του σοσιαλιστικού και του κομμουνιστικού κόμματος.

ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΧΙΤΛΕΡΙΚΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ

Η Χιτλερική Νεολαία υπήρξε αποτέλεσμα ζυμώσεων στο εσωτερικό του ναζιστικού κόμματος τη δεκαετία του 1920, ζυμώσεων οι οποίες πάντως δεν διήρκεσαν παρά μερικά χρόνια. Η πρώτη ναζιστική κομματική νεολαία, ο «Σύνδεσμος Νέων του Εθνικοσοσιαλιστικού Κόμματος Γερμανίας» (Jugendbund der NSDAP), έχει εξαιρετικά βραχύ βίο: συγκροτείται το 1922 για να διαλυθεί το 1923 με την απαγόρευση του ναζιστικού κόμματος. Η λεγόμενη «Χιτλερική Νεολαία» (Hitler Jugend / HJ) συγκροτείται το 1926 στο Συνέδριο του Ναζιστικού Κόμματος στη Βαϊμάρη, όταν ως κομματική νεολαία αναγνωρίζεται ο «Σύνδεσμος των Μεγαλογερμανών» (Großdeutscher Bund), η μεγαλύτερη από μια σειρά νεανικών οργανώσεων που μετά την απαγόρευση του ναζιστικού κόμματος το 1923 διαγκωνίζονταν για τη θέση της κομματικής νεολαίας. Οι οργανώσεις αυτές είναι αποκλειστικά ανδρικές. Στο χώρο των γυναικείων οργανώσεων, τη δεκαετία του 1920, συντελείται πλήθος ζυμώσεων που καταλήγουν στην επικράτηση της «Ένωσης (Ομοσπονδίας) Γερμανίδων Κορασίδων» (Bund Deutscher Mädel /BDM) και την τοποθέτησή της υπό την ομπρέλα της Χιτλερικής Νεολαίας, η οποία έτσι αποκτά μία ανδρική και μία

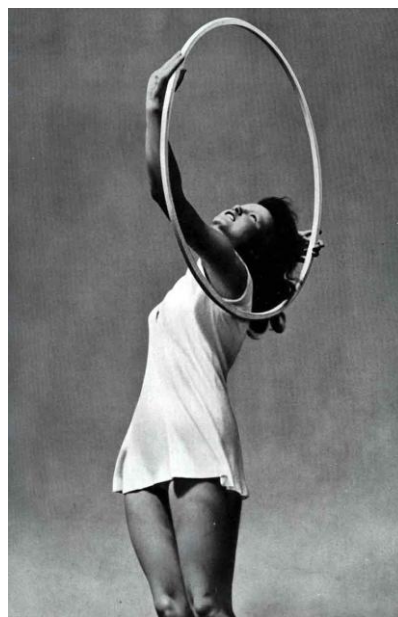
¹ ευχαριστώ την συνάδελφο Ελένη Φουρναράκη που μου επεσήμανε κοινά σημεία σε επίπεδο οργάνωσης και ιδεολογίας μεταξύ γυμναστικών συλλόγων του ύστερου 18^{ου} και πρώιμου 19^{ου} αιώνα και των μεταγενέστερων νεανικών οργανώσεων.

γυναικεία πτέρυγα, το 1930 – με σαφές πάντοτε το ανδρικό προβάδισμα (χαρακτηριστικά ο αρχηγός της νεολαίας του Τρίτου Ράιχ ήταν άνδρας).

ΤΑΞΕΙΣ ΜΕΓΕΘΟΥΣ

Εικόνα 1: Προπαγανδιστικές Αφίσες του Ναζιστικού Καθεστώτος που αφορούν στη Νεολαία: Αριστερά ένα πλακάτ των προπαγανδιστικών αρχών της περιφέρειας του Μπάντεν από το 1935 / Δεξιά μία προπαγανδιστική αφίσα για το πρόγραμμα «Πίστη και Ομορφιά» που οργανώθηκε στο πλαίσιο της ναζιστικής «Ένωσης Γερμανίδων Κορασίδων» το 1937. [Από το φωτογραφικό υλικό που συγκεντρώνει το Κέντρο Τεκμηρίωσης του Εθνικοσοσιαλισμού στην Κολωνία (NS Dokumentationszentrum, Köln), στο πλαίσιο του Προγράμματος «Jugend in Deutschland 1918-1945»].

1.

Τις παραμονές του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου, στις αρχές του 1939, 8,7 εκατομμύρια Γερμανοί και Γερμανίδες δέκα ως δεκαοκτώ ετών είναι μέλη της Χιτλερικής Νεολαίας, της νεολαίας του ναζιστικού κόμματος – σχεδόν το σύνολο της ηλικιακής αυτής πληθυσμιακής ομάδας. Στα τέλη του 1933, μετά την άνοδο και την εδραίωση του Χίτλερ στην εξουσία, η

Χιτλερική Νεολαία αριθμούσε πολύ λιγότερα μέλη από ό,τι στις παραμονές του πολέμου, περί τα 2.300.000, αλλά και είκοσι φορές περισσότερα, από ό,τι το 1932, ένα χρόνο πριν την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία, οπότε αριθμούσε περί τις 108.000 μέλη. Και με τη σειρά τους τα 108 χιλιάδες μέλη της Χιτλερικής Νεολαίας στις παραμονές της ανόδου των ναζί στην εξουσία εντυπωσιάζουν συγκρινόμενα με τις, σύμφωνα με ορισμένους υπολογισμούς δύο, πάντως στην καλύτερη περίπτωση περί τις δέκα χιλιάδες του 1929, χρονιά εκδήλωσης της διαβόητης Οικονομικής Κρίσης. Για να έχουμε όμως ένα μέτρο σύγκρισης: την ίδια εποχή ο αριθμός των οργανωμένων σε θρησκευτικές ευαγγελικές και καθολικές νεολαίες πρέπει να πλησίαζε το ένα εκατομμύριο (ανερχόταν οπωσδήποτε σε μερικές εκατοντάδες χιλιάδες για τις νεολαίες της κάθε εκκλησίας).

Η κρίση του 1929, που στη γερμανόφωνη Ευρώπη προσέλαβε τραγικές διαστάσεις, συντέλεσε οπωσδήποτε στην προσχώρηση όλο και περισσότερων νέων (προερχόμενων κυρίως από τα εργατικά στρώματα και τις στρατιές των ανέργων) στη Χιτλερική Νεολαία, συνεπικουρούμενη από τους όρους της Συνθήκης των Βερσαλλιών και το διάχυτο αίσθημα εθνικής ταπείνωσης που τους συνόδευσε. Αλλά η κατά διαστήματα εκτόξευση των αριθμών σε συνδυασμό με την συνεχή, σταθερή αύξησή τους υπήρξε επίσης αποτέλεσμα μιας πολιτικής πρακτικής που συνδύαζε τον τακτικισμό με τη βία και την αυθαιρεσία καθώς και της ανοχής, συνδυασμένης με στρατηγικές επιβίωσης, ηγετικών ομάδων στον χώρο των άλλων οργανωμένων νεολαίων.

ΔΥΟ ΒΑΣΙΚΕΣ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ-ΔΙΑΚΗΡΥΞΕΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΟΠΟΙΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝΕΤΑΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ Η ΧΙΤΛΕΡΙΚΗ ΝΕΟΛΑΙΑ ΚΑΙ Η ΑΝΑΙΡΕΣΗ ΤΟΥΣ ΑΠΟ ΤΟ ΝΑΖΙΣΤΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ

1. ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΒΟΥΛΗΣΗΣ

Το χιτλερικό καθεστώς και ειδικότερα η Υπηρεσία Νέα Γενιάς του Ράιχ (Reichsjugendführung - RJF) υπό τον Μπάλντουρ φον Σίραχ (Baldur von Schirach) πρόβαλλαν emphaticά τον μη υποχρεωτικό χαρακτήρα ένταξης των νέων στην κομματική νεολαία, κάνοντας λόγο για την «Αρχή της Ελεύθερης Βούλησης» στη βάση της οποίας θεωρητικά λειτουργούσε: «Στο εθνικοσοσιαλιστικό κράτος δεν θα ήταν μόνον πρακτικά περιττό αλλά και από κοσμοθεωρητική άποψη εσφαλμένο να δοθούν εντολές ώστε οι νέοι να τεθούν υποχρεωτικά στην υπηρεσία του νεανικού κινήματος».² Αλλά το 1936 όταν οι αριθμοί συμμετοχής παρέμεναν, αν και υψηλότατοι, ανησυχητικά στάσιμοι, ορίστηκε με νόμο ότι «το σύνολο της γερμανικής νεολαίας περιλαμβάνεται στη Χιτλερική Νεολαία» και «το σύνολο της γερμανικής νεολαίας θα διαπαιδαγωγείται εκτός της οικογένειας και του σχολείου στην Χιτλερική Νεολαία, σωματικά, πνευματικά και ηθικά, στο πνεύμα του εθνικοσοσιαλισμού και στην υπηρεσία του λαού και της εθνολαϊκής/εθνοφυλετικής (όπως θα μπορούσε να μεταφραστεί ο δυσμετάφραστος αλλά σημασιολογικά φορτισμένος όρος

² Baldur von Schirach, „Die Hitler-Jugend. Idee und Gestalt“, σελ. 72, στο Birgit Jürgens, *Zur Geschichte des BDM (Bund Deutscher Mädel) von 1923 bis 1939*, Peter Lang, Φραγκφούρτη στο Μάιν 1996 (2^η έκδοση), σελ.88.

«nölkisch») **κοινότητας**³ με αποτέλεσμα να εκτιναχθεί και πάλι ο αριθμός των μελών ο οποίος όμως έφθασε στο απόγειό του το 1939 όταν εκδόθηκαν τα διατάγματα που επέτρεπαν την εφαρμογή του νόμου.

Ούτως ή άλλως η ρητορική περί αυτόβουλης ένταξης των νέων στην κομματική νεολαία αντέφασκε προς το ύφος και τις πρακτικές της ναζιστικής δικτατορίας, που αμέσως μετά την κατάληψη της εξουσίας αφενός ασκούσε έντονες πιέσεις στο χώρο του σχολείου (κατεξοχήν δεξαμενής στρατολόγησης νέων μελών), αφετέρου πριμοδοτούσε σε πολλαπλά επίπεδα της κοινωνικής και επαγγελματικής ζωής τους δεδηλωμένους οπαδούς της. Άλλωστε μετά το 1933 εξέλιπε το ευρύ φάσμα των νεανικών οργανώσεων και επομένως κάθε δυνατότητα επιλογής ανάμεσα σε διάφορες οργανώσεις (με την, προσωρινή όπως αποδείχτηκε, εξαίρεση των καθολικών): Αμέσως μετά την κατάληψη της εξουσίας από τους ναζί, διαλύονται υποχρεωτικά (και εν μέρει βίαια) οι πολυάριθμες νεανικές οργανώσεις που είχαν δώσει το στίγμα τους στη Δημοκρατία της Βαϊμάρης και μαζί τους μια αμφιλεγόμενη αλλά και εξαιρετικά πολύπτυχη, κουλτούρα, μοναδική στη μεσοπολεμική Ευρώπη και με ευρύτατη κοινωνική και πολιτισμική απήχηση στη Γερμανία –εν συνεχεία όπως προανέφερα ευρύτατα τμήματά τους (κυρίως ομοσπονδιακές και ευαγγελικές νεολαίες) προσχωρούν στην Χιτλερική Νεολαία και εκτινάσσουν τον αριθμό των μελών της.

³ Reichsgesetzblatt (RGBl.), T.I, 1936, σελ. 993, αναφέρεται στο Jürgens, *Zur Geschichte des BDM* σελ. 88, 89.

Εικόνα 2: Αφίσες του 1936 που προπαγανδίζουν την ένταξη παιδιών στη Χιτλερική Νεολαία: Αριστερά διαβάζουμε: «Και εσύ ανήκεις στον Φύρερ» / Δεξιά διαβάζουμε: «Η Νεολαία στην υπηρεσία του Φύρερ» και «Όλοι όσοι είναι δέκα ετών στη Χιτλερική Νεολαία». (η εικόνα της αφίσας αριστερά είναι από το φωτογραφικό υλικό που συγκεντρώνει το Κέντρο Τεκμηρίωσης του Εθνικοσοσιαλισμού στην Κολωνία (NS Dokumentationszentrum, Köln), στο πλαίσιο του Προγράμματος «Jugend in Deutschland 1918-1945» - η εικόνα της (πασίγνωστης) αφίσας δεξιά γενικά από το Διαδίκτυο)

2

2. ΝΕΟΛΑΙΑ ΥΠΟ ΤΗΝ ΗΓΕΣΙΑ/ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗ ΤΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ: «JUGEND DURCH JUGEND GEFÜHRT»

Η Χιτλερική Νεολαία συνιστούσε για το ναζιστικό καθεστώς έναν τρίτο (και όπως αποδεικνύεται από τις πρακτικές του) τον κυριότερο πυλώνα διαπαιδαγώγησης, διαμόρφωσης των νέων μαζί με την οικογένεια και το σχολείο. Οπωσδήποτε η ρητορική και αρκετές από τις ιδέες που πρόβαλλε ή τις πρακτικές που εφάρμοζε το καθεστώς ασκούσαν, ασκούσαν δύναμη μία έλξη σε νέους και νέες, ή τουλάχιστον δεν τους απωθούσαν, είτε επειδή τους κολάκευαν είτε επειδή ήταν ιδέες (όπως ο εθνικισμός, ο милитарισμός) που είχαν τις ρίζες τους σε άλλους, συγγενείς ως ένα βαθμό, πολιτικούς, ιδεολογικούς χώρους (πέραν του ναζιστικού ο οποίος δανείστηκε και μετέπλασε ή μετέλλαξε τις ιδέες αυτές) και σε μακρινές δεκαετίες (π.χ. στις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα) – ιδέες επομένως που δεν ξένιζαν.

Μέχρι τα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1930 το κόμμα και στη συνέχεια το καθεστώς πρόβαλλε emphaticά την αρχή «Νεολαία καθοδηγούμενη από νεολαία» (Jugend durch

Jugend geführt). Στο πλαίσιο της αυστηρής, κάθετης οργάνωσης της Χιτλερικής Νεολαίας (που θυμίζει έντονα και σε επίπεδο ονομασιών στρατιωτική οργάνωση) κάθε ομάδα από την πιο μικρή, των 10, 15 ατόμων μέχρι την πιο μεγάλη είχε αρχηγό έναν συνομήλικο με τα υπόλοιπα μέλη ή μερικά χρόνια μεγαλύτερο από αυτά - στοιχείο που επίσης ασκούσε έλξη, διότι έδινε την αίσθηση ή μάλλον την ψευδαίσθηση της εξουσίας σε αγόρια και κορίτσια 15, 16 αλλά κάποτε και 12 ή 13 ετών (ο ίδιος ο αρχηγός της Νεολαίας του Ράιχ, ο φον Σίραχ, ήταν 27 ετών όταν ανέλαβε τα ηνία της). Τονίζοντας ότι νέοι πρέπει να ηγούνται νέων το καθεστώς αξιοποιούσε την δυσαρέσκεια, διάχυτη στα χρόνια της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης, έναντι μιας συχνά αόριστα προσδιοριζόμενης «παλαιάς» γενιάς που έφερε ευθύνες για την ήττα της Γερμανίας στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, και για την εθνική ταπείνωση που ακολούθησε – η ιστορική έρευνα υποδεικνύει ότι η ιδέα της σύγκρουσης με μια πραγματική ή φαντασιακή «παλαιά» γενιά και της αυτονόμησης της νέας γενιάς ασκούσε ιδιαίτερη έλξη σε νέους και νέες από τα αστικά στρώματα.

Ωστόσο στα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1930, οι καθεστωτικές αρχές αρχίζουν να τονίζουν σε κάθε ευκαιρία (ιδίως απευθυνόμενες στη Χιτλερική Νεολαία) ότι η νέα και η παλιά γενιά συνιστούν μία ενότητα – είναι σαφές ότι η δικτατορία του Χίτλερ φοβάται μία διαγενεακή σύγκρουση και μία ενδεχόμενη αυτονόμηση των νέων σε ηλικία οπαδών της. Το απόσπασμα που ακολουθεί προέρχεται από ομιλία του φον Σίραχ το 1936 **“Οι διαφορές των γενεών σήμερα έχουν ξεπεραστεί. Κι αυτό είναι καλό. Διότι τα νεανικά κινήματα έχουν δικαίωμα ύπαρξης μόνο στο βαθμό που είναι ικανά να αναπτύσσουν δραστηριότητες θετικές για το κράτος. Δεν έχουν δικαίωμα να λειτουργούν ως οργανώσεις ανώριμων, αντιτιθέμενων, δυνάμεων που στρέφονται εναντίον της ηγεσίας της εθνο-λαϊκής/εθνο-φυλετικής τους κοινότητας”**⁴

ΝΑΖΙΣΤΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ Η ΕΓΧΑΡΑΞΗ ΤΟΥΣ ΣΤΑ ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ

Ούτως ή άλλως τα μέλη της Χιτλερικής Νεολαίας οφείλουν απόλυτη υπακοή, υποταγή στον ανώτατο «Φύρερ», τον Χίτλερ, όπως και όλοι οι Γερμανοί. Η ιδέα της απόλυτης υποταγής στον ηγέτη (Führerprinzip), ιδέα με ρίζες στον 19^ο αιώνα, η ιδέα του αδιαμφισβήτητου, υπεράνω πάσης κριτικής αρχηγού και τον οπαδών του (Führer, Gefolgschaft) συνιστά τον άξονα του ναζιστικού καθεστώτος. Παιδιά και νέοι ανήκουν στον φύρερ (και τα κορίτσια από μία ιδιαίτερη άποψη, ως μέλλουσες μητέρες που εξασφαλίζουν βιολογικά τη συνέχεια και την καθαρότητα της φυλής) – Δεν είναι τυχαία η επωνυμία «Χιτλερική Νεολαία».

Βασική αποστολή της Χιτλερικής Νεολαίας ήταν η εγχάραξη των ναζιστικών θέσεων στα μέλη της, εκφρασμένων με εντυπωσιακούς και συχνά, όπως υπαινίχθηκα παραπάνω, οικείους όρους. Θεμελιώδη ήταν τα (κάποιες ηλικίας) ιδεώδη της λαϊκής ή (τουλάχιστον με τη σημασία που προσέδιδε στον όρο ο ναζισμός) εθνο-φυλετικής κοινότητας (Volksgemeinschaft) και του εθνο-φυλετικού κράτους (völkischer Staat) που εμπεριείχαν εκτός από την ιδέα ενός ισχυρού λαού/έθνους και την φαντασιακή όσο και χρήσιμη στη

⁴ Αναφέρεται στο Arno Klönne, *Jugend im Dritten Reich. Die Hitler-Jugend und ihre Gegner*, Piper, Μόναχο, Ζυρίχη, 1995, σελ. 87.

δικτατορία ιδέα μιας κοινωνίας χωρίς τάξεις και συντεχνίες, θελκτικής για όσους και όσες προέρχονταν από εργατικά στρώματα. Ταυτόχρονα προβαλλόταν το μιλιταριστικό ιδεώδες του νέου παιδιού και έφηβου (αγοριού κυρίως) που ως μέλος αυτής της εθνο-λαϊκής κοινότητας όφειλε να προετοιμαστεί σωματικά ώστε να πολεμήσει για να αναδείξει το μεγαλείο της (πορείες, ασκήσεις πεδίου, σκοποβολή, ρίψη χειροβομβίδων αποτελούσαν αναπόσπαστο τμήμα των ασχολιών, των «υπηρεσιών», όπως αποκαλούνταν, στο πλαίσιο της Χιτλερικής Νεολαίας).

Όλα αυτά - όπως και ο αντιφιλελευθερισμός, ο αντιμαρξισμός, ακόμη και ο αντισημιτισμός - δεν αποτελούσαν στο σύνολό τους ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ιδεολογίας που πρόβαλλε η Χιτλερική Νεολαία (σε σύγκριση με άλλες συντηρητικές, εθνικιστικές, μοναρχικές και θρησκευτικές νεολαίες προ του 1933). Συγκρότησαν ωστόσο ένα υπόβαθρο επί του οποίου εκφράστηκαν και αναπτύχθηκαν τα ιδιαίτερα (σε σχέση με άλλους, τουλάχιστον τους περισσότερους, συντηρητικούς, εθνικιστικούς χώρους) χαρακτηριστικά της ιδεολογίας της: η απόλυτη εμμονή σε αντιεπισημονικές, φυλετικές θεωρίες και η εργαλειοποίησή τους, επομένως ο ρατσισμός, η απόλυτη πίστη στην βιολογική ανωτερότητα της βόρειας/άρειας φυλής, η χρήση βίας ως καθαγιασμένης πρακτικής και βεβαίως η αξιωματική προσέγγιση όλων των θέσεων (που σημαίνει ότι οι νέοι καλούνταν στο πλαίσιο της Χιτλερικής Νεολαίας να αποδεχτούν, να αφομοιώσουν και όχι να συζητήσουν).

Σύμφωνα με τον ίδιο τον Χίτλερ «Επιστέγασμα του συνόλου της παιδαγωγικής εργασίας του εθνο-λαϊκού Κράτους πρέπει να είναι η εμφύτευση του νοήματος και του αισθήματος της φυλής στην καρδιά και στο μυαλό της νεολαίας που βρίσκεται στα χέρια του».⁵ Σε διατριβή ενός αρχηγού της Χιτλερικής Νεολαίας διαβάζουμε μεταξύ άλλων ότι : «Η φυλετική διδασκαλία αποτελεί την αφετηρία του εθνικοσοσιαλιστικού προγράμματος διαπαιδαγώγησης (...) Σύμφωνα με την επιθυμία του Φύρερ η σωματική ικανότητα αποτελεί την πρωταρχική και υψηλότερη υποχρέωση της νέας γενιάς. (...) αυτή η αυτοπεποίθηση πρέπει ήδη να διδαχθεί στον νέο εθνικό/λαϊκό σύντροφο – Volksgenosse, από την παιδική ηλικία. Το σύνολο της διαπαιδαγώγησης και της διαμόρφωσής του πρέπει να του προσφέρουν την πεποίθηση ότι είναι οπωσδήποτε ανώτερος από τους άλλους».⁶

Στην προπολεμική περίοδο ο ρατσισμός αυτός γίνεται ιδιαίτερα έκδηλος στις αναφορές που αφορούν την Ένωση Γερμανίδων Κορασίδων, την αποστολή και τα καθήκοντά της. Είναι γνωστό ότι ο ναζισμός αναγνώριζε πρωταρχικά την γυναίκα ως μητέρα και επομένως φορέα της συνέχειας της άρειας φυλής, υπό τις διαταγές και στην υπηρεσία των ανδρών (παρά τη ρητορική περί ισοτιμίας). Η εφαρμογή της φυλετικής διδασκαλίας συνιστούσε τη βάση για το «ξεδιάλεγμα» (Auslese), την επιλογή των βιολογικά ανώτερων ακόμη και στο εσωτερικό των αποκαλούμενων «αρείων».

⁵ Adolf Hitler, *Mein Kampf*, έκδοση του 1933, σελ. 475 κ.ε.

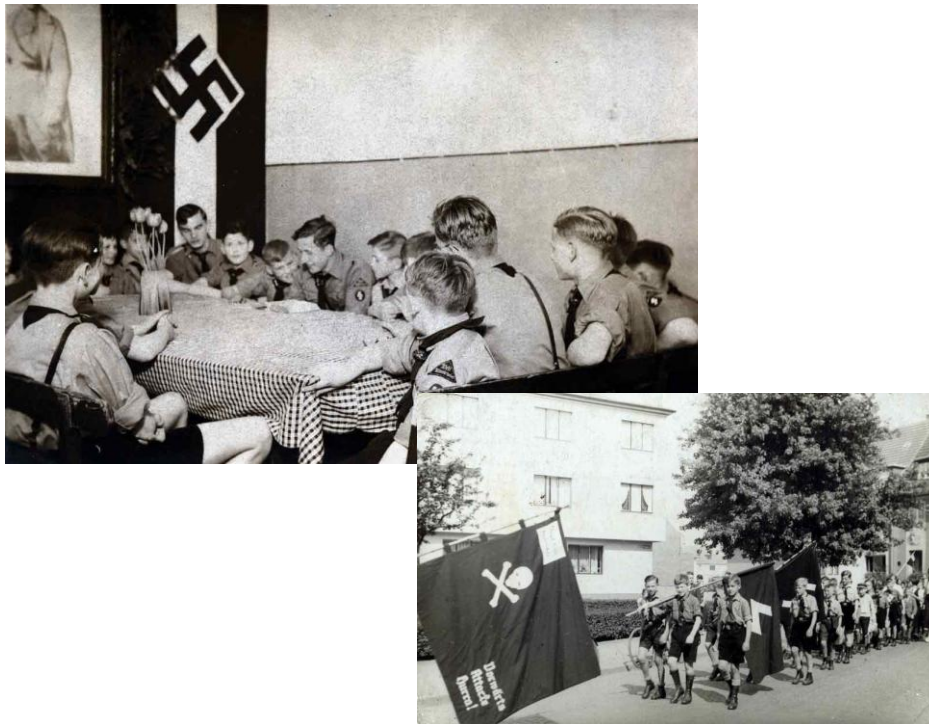
⁶ Wilhelm Heußler, *Aufbau und Aufgaben der NS-Jugendbewegung*, Βύρτσμπουργκ 1940, σελ. 25 κ.ε., αναφέρεται στο Klönne, *Jugend im Dritten Reich*, σελ. 78.

ΜΟΡΦΕΣ ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΚΙΝΗΣΗΣ ΙΔΕΩΝ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ

Εικόνα 3: Από εκδήλωση της Χιτλερικής Νεολαίας όπου δηλώνεται υποταγή στον Φύρερ, Κολωνία 1936. [Από το φωτογραφικό υλικό που συγκεντρώνει το Κέντρο Τεκμηρίωσης του Εθνικοσοσιαλισμού στην Κολωνία (NS Dokumentationszentrum, Köln), στο πλαίσιο του Προγράμματος «Jugend in Deutschland 1918-1945».]

Εικόνα 4: Αριστερά επάνω, βραδινή συγκέντρωση σε εσωτερικό χώρο (Heimabend), Κολωνία 1935 / Δεξιά κάτω: Jungvolk= Ομάδα των νεότερων μελών της Χιτλερικής Νεολαίας (10-14 ετών), Έσση, Μπράουνφελντ, περί το 1935. [Από το φωτογραφικό υλικό που συγκεντρώνει το Κέντρο Τεκμηρίωσης του Εθνικοσοσιαλισμού στην Κολωνία (NS Dokumentationszentrum, Köln), στο πλαίσιο του Προγράμματος «Jugend in Deutschland 1918-1945».]

Οι εκφράσεις συλλογικότητας στο πλαίσιο της καθεστωτικής Χιτλερικής Νεολαίας αποτελούν σε ένα πρώτο επίπεδο αντιγραφή πρακτικών και δράσεων που καλλιεργήθηκαν ευρέως στις πολυάριθμες, συχνά πολυπληθείς και κατά κανόνα πολύ προγενέστερες τής χιτλερικής νεανικές οργανώσεις της μεσοπολεμικής Γερμανίας. Αυτό αναπόφευκτα δημιουργούσε στους ανθρώπους ένα καταρχήν αίσθημα εξοικείωσης, αν όχι οικειότητας, με πολλές διοργανώσεις και εκδηλώσεις της ναζιστικής νεολαίας: Εκδρομές, πορείες, ολιγοήμερη παραμονή σε προσωρινούς καταυλισμούς, βραδινές συγκεντρώσεις (Heimabende) αλλά και έρανοι ή άλλες φιλανθρωπικού τύπου δράσεις (που στην περίπτωση των εθνικοσοσιαλιστών αφορούσαν ημέτερους ή δυνάμει ημέτερους) συνιστούσαν τους χώρους στους οποίους νέοι και νέες αφομοίωναν τη ναζιστική κοσμοθεωρία (Weltanschauung, weltanschauliche Schulung σύμφωνα με το ναζιστικό λεξιλόγιο) και αθλούνταν (στην περίπτωση των ναζιστών στο πλαίσιο μιας παιδαγωγικής που ενδιαφερόταν-διακηρύσσοντάς το- ελάχιστα για τον νου και κυρίως για τη διάπλαση του ισχυρού, ανθεκτικού σώματος, τεκμηρίου της υποτιθέμενης φυλετικής ανωτερότητας). Ωστόσο αυτές οι εκφράσεις συλλογικότητας απέκτησαν στο πλαίσιο της Χιτλερικής Νεολαίας έναν ιδιαίτερα σκληρό μιλιταριστικό χαρακτήρα – (κατακρίνονταν οι εκδρομές που είχαν στόχο την ψυχαγωγία και τη συζήτηση ενώ οι καταυλισμοί οργανώνονταν απαρέγκλιτα (τουλάχιστον σε κανονιστικό επίπεδο) σαν στρατόπεδα, όπου μια σειρά τελετουργιών (που περιλάμβαναν εγερτήριο, στρατιωτικά παραγγέλματα, έπαρση και υποστολή σημαίας, αυστηρό πρόγραμμα υπηρεσιών) αποσκοπούσαν στη διάπλαση του «γερμανικού» (σύμφωνα με τη ρητορική), βλ. ναζιστικού, χαρακτήρα. Το 1934 σε μία ομιλία του ο φον Σίραχ δηλώνει χαρακτηριστικά ότι σχολείο των νέων είναι πλέον το στρατόπεδο και η φάλαγγα. Τα καθήκοντα των νέων στο πλαίσιο της Χιτλερικής Νεολαίας αποκαλούνται όλα (και οι εκδρομές και οι βραδινές συγκεντρώσεις) «Υπηρεσίες» (Dienste) – όρος που χρησιμοποιούνταν και από τις άλλες νεανικές οργανώσεις σε όλη τη διάρκεια του μεσοπολέμου για να δηλώσει καθήκοντα των μελών τους, αλλά οπωσδήποτε με μικρότερο ζήλο.

Αν όμως η Χιτλερική Νεολαία ασκούσε έλξη σε διάφορες ομάδες για διαφορετικούς λόγους, στους κόλπους της αναπτύχθηκαν επίσης δυσარέσκειες επί της ουσίας οι οποίες όμως σπάνια ή σχεδόν ποτέ δεν μεταφράστηκαν σε πραγματική αντίδραση. Η απόλυτη απουσία διαλόγου, η μονολιθικότητα, τα ανύπαρκτα, σε κανονιστικό επίπεδο, περιθώρια ευελιξίας στην έκφραση και στη διαμόρφωση της συλλογικής καθημερινότητας δεν γίνονταν αυτονόητα ασμένως δεκτά από τους νεαρούς αρχηγούς των επιμέρους ομάδων, τους (ήσσονες) «φύρερ», αρκετοί από τους οποίους (τα πρώτα χρόνια ζωής του καθεστώτος) προέρχονταν από κοσμικές νεανικές οργανώσεις. Οι έφηβοι αρχηγοί των νεανικών ομάδων καλούνταν να εκτελέσουν εντολές και μόνο, χωρίς να αναλάβουν καμία ουσιαστική πρωτοβουλία (εξ ου και η φαντασιακή εξουσία στην οποία αναφέρθηκε παραπάνω), στοιχείο που φαίνεται ότι προκαλούσε επίσης δυσαρέσκειες. Με τη σειρά τους οι δυσαρέσκειες αυτές προκαλούσαν ανησυχίες στο καθεστώς καθώς συνοδεύονταν από πρωτοβουλίες στην πράξη έξω και πέρα από το κανονιστικό πρότυπο (ιδίως στις ομάδες

μικρής ηλικίας από 10 έως 14 ετών, που συνολικά έφεραν την επωνυμία Deutsches Jungvolk) – ανησυχίες που λίγο πριν τον πόλεμο οδήγησαν σε εκκαθαρίσεις. Πηγή δυσαρέσκειας εξάλλου για νέους που προέρχονταν από αδύναμα οικονομικά στρώματα αποτέλεσε, όπως έχει δείξει η ιστορική έρευνα, και το γεγονός ότι εντέλει (και παρά τις θολές έστω επαγγελίες περί αταξικής κοινωνίας) θέσεις αρχηγών στις νεανικές ομάδες καταλάμβαναν νέοι και νέες με αστική καταγωγή - λόγω της υψηλότερης μόρφωσης, της ευρύτερης κοινωνικής εμπειρίας τους, συχνά της προηγούμενης εμπειρίας τους σε αντίστοιχες θέσεις ευθύνης και της μεγαλύτερης συνεπώς αποτελεσματικότητάς τους

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΚΑΙ ΑΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΧΩΡΟ

Η Χιτλερική Νεολαία αντλούσε το ανθρώπινο δυναμικό της κατά βάση από το σχολείο το οποίο μέχρι την έναρξη του πολέμου σε κανονιστικό αλλά εν πολλοίς και σε πραγματικό επίπεδο λειτουργεί σε συνδυασμό με τη Χιτλερική Νεολαία ως φορέας εγχάραξης της ναζιστικής ιδεολογίας σε παιδιά και νέους και δεξαμενή κομματικών μελών και πιστών οπαδών του Φύρερ.

Στην παλαιότερη ιστοριογραφία για το σχολείο υπό το ναζιστικό καθεστώς είχε υποστηριχθεί ότι το ναζιστικό καθεστώς άργησε να χρησιμοποιήσει το σχολείο ως πραγματικό εργαλείο εκναζισμού του πληθυσμού, κι αυτό επειδή νέες καθολικές εκπαιδευτικές κατευθύνσεις προσδιορίστηκαν και η εκπαίδευση αναδιαρθρώθηκε συνολικά με νόμο στο διάστημα 1937-1939, Οπωσδήποτε δομές και σε μεγάλο βαθμό περιεχόμενα της σχολικής εκπαίδευσης (βλ. σχολικά βιβλία στην περίπτωση των οποίων κάθε ομοσπονδιακό κράτος είχε ξεχωριστά, δικά του) την πρώτη πενταετία του ναζιστικού καθεστώτος παρουσιάζουν από αρκετές πλευρές εντυπωσιακή συνέχεια σε σχέση με την προ του 1933 ή ακόμη και με την προ του 1914 περίοδο. Επίσης οι μεταγενέστερες απόπειρες του καθεστώτος να ελέγξει την εκπαίδευση με την ίδρυση ναζιστικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων αρρένων (και μόνο!) («Adolf Hitler Schulen», «Nationalpolitische Erziehungsanstalten») αφορούσαν εντέλει, και λόγω οικονομικών δυσχερειών, εξαιρετικά περιορισμένο αριθμό μαθητών και δεν μπόρεσαν να λειτουργήσουν αποτελεσματικά.

ΔΙΕΙΣΔΥΣΗ ΤΟΥ ΝΑΖΙΣΤΙΚΟΥ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ - Η ΧΙΤΛΕΡΙΚΗ ΝΕΟΛΑΙΑ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Όλα αυτά όμως δεν σημαίνουν, και αυτό υποστηρίζεται πειστικά από τη νεότερη ιστοριογραφία, ότι η εγκαθίδρυση του ναζιστικού καθεστώτος δεν συνοδεύτηκε και από θεμελιώδεις (αν και εν πολλοίς ανεπίσημες) τομές στο σχολικό σύστημα (ας σημειωθεί ότι και στα προγράμματα του νηπιαγωγείου δίνεται έμφαση στη σωματική άσκηση ως υπέρτατη εκπαιδευτική αξία, προπαγανδίζεται η ανωτερότητα της γερμανικής φυλής και η λατρεία του Φύρερ).

Καταρχήν μετά από εκκαθαρίσεις των αντιφρονούντων δασκάλων οι υπόλοιποι (που φαίνεται ότι ενστερνίζονταν σε σημαντικό βαθμό εθνικά ή και εθνικιστικά ιδεώδη τα οποία βεβαίως σε καμία περίπτωση δεν ταυτίζονται με τον ναζισμό) υποχρεώθηκαν να εγγραφούν στην Εθνικοσοσιαλιστική Διδασκαλική Ομοσπονδία (NSLB) σε ποσοστά που συχνά άγγιζαν το 90 και το 95% (λ.χ. το 1935 στην Κολωνία).

Οι υφιστάμενοι σύλλογοι γονέων διαλύθηκαν και απαγορεύτηκαν οι εκλογές για τη συγκρότησή τους ενώ συγκροτήθηκαν νέα σώματα διορισμένων από τον διευθυντή του σχολείου γονέων με την απαραίτητη σύμφωνη γνώμη της Χιτλερικής Νεολαίας. Όπως γνωρίζουμε από αυτοβιογραφικές μαρτυρίες (συμπεριλαμβανομένων των μαρτυριών οπαδών του καθεστώτος) αλλά και από αρχειακές πηγές, η παρουσία της τελευταίας στο χώρο του σχολείου ήταν πολύ έντονη – οι δάσκαλοι ήταν υποχρεωμένοι να ενθαρρύνουν τους μαθητές τους να ενταχθούν στη Χιτλερική Νεολαία και κατά διαστήματα να «μοιράζονται», κατά κάποιον τρόπο, τους μαθητές τους με τους αρχηγούς της Χιτλερικής Νεολαίας, οι οποίοι απαιτούσαν τη συμμετοχή των μαθητών στις εκδηλώσεις της, αποσπώντας τους από τα μαθήματα και συχνά διεκδικώντας στη συνέχεια με θράσος την χαριστική προαγωγή όσων επεδείκνυαν ιδιαίτερες δεξιότητες στο πλαίσιο της.

Μια σειρά από διατάγματα και η έντονη (νόμιμη) παρουσία της Χιτλερικής Νεολαίας στα σχολεία διαμόρφωναν συχνά ένα ασφυκτικό πλαίσιο λειτουργίας σε όλες τις βαθμίδες, το οποίο όμως δεν ήταν παντού και σε όλες περιπτώσεις στον ίδιο βαθμό ασφυκτικό. Τελετουργίες όπως η έπαρση και υποστολή της σημαίας με τη σβάστικα ή η συνήθως κρεμασμένη στο χώρο της τάξης φωτογραφία του Χίτλερ και διάφοροι νέοι σχολικοί εορτασμοί (εορτάζονταν λ.χ. τα γενέθλια του Φύρερ) οπωσδήποτε αποσκοπούσαν στον έλεγχο του σχολικού χώρου. Διακόπηκαν επίσης πολλές παιδαγωγικές μεταρρυθμίσεις που εφαρμόζονταν σε γερμανικά σχολεία στο πλαίσιο νέων παιδαγωγικών μεθόδων (οπωσδήποτε τα παιδιά καλούνταν να απομνημονεύσουν και να ενσωματώσουν απόψεις, όχι να συζητήσουν γι αυτές).

Επίσης με την κατάληψη της εξουσίας εκδίδονται διατάγματα που μειώνουν το ποσοστό των Εβραϊόπουλων τα οποία δικαιούνταν να παρακολουθούν δημόσια σχολεία στο ενάμιση τοις εκατό (το 1938 θα αποκλειστούν με νόμο παντελώς από την σχολική εκπαίδευση), γίνονται σοβαρές διακρίσεις σε βάρος παιδιών από μεικτούς γάμους με Εβραίους ενώ το καθεστώς αντιμετωπίζει ως βαρίδι των οικονομικών την χρηματοδότηση σχολείων για τα παιδιά με ειδικές ανάγκες (σχολείων τα οποία όμως ταυτόχρονα θεωρούνται χώροι μελετών όπου μπορούν να επιβεβαιωθούν οι φυλετικές θεωρίες). Επομένως αμέσως, με τον αποκλεισμό παιδιών και νέων, εκδηλώνεται και ενθαρρύνεται το κοινωνικό μίσος στον χώρο του σχολείου.

ΝΕΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ

Το μίσος αυτό και η μισαλλοδοξία εκφράζονται και σε επίπεδο περιεχομένου της διδασκαλίας, όπως φαίνεται μέσα από τα σχολικά εγχειρίδια, κυρίως όσα απευθύνονταν σε μεγαλύτερες τάξεις. Φαίνεται (τουλάχιστον αυτό υποδεικνύει η μέχρι τώρα ιστορική

έρευνα) ότι σε επίπεδο σχολικών εγχειριδίων μέχρι περίπου την έναρξη του πολέμου εντοπίζονται πολλές συνέχειες – συχνά διατηρούνται τα ίδια βιβλία αλλά σε αυτά προστίθενται, ως ξένο σώμα, ορισμένες σελίδες στο πνεύμα των καιρών (π.χ. σελίδες με αποσπάσματα από το βιβλίο του Χίτλερ «Ο Αγών μου»). Όμως το ειδικό βάρος αυτών των εμβόλιμων κειμένων, ασκήσεων κλπ. μπορεί να είναι μεγάλο.

Καταρχήν προστίθεται ένα νέο μάθημα, η «Φυλετική Διδασκαλία» (Rassenkunde) που μαζί με τη Βιολογία υποστηρίζουν τις ιδέες περί ανώτερης βόρειας φυλής, ειδικότερα της γερμανικής και παραλλήλως περί φυλών παρασιτικών (που πρέπει να ξεριζωθούν όπως τα αγριόχορτα ή τα δηλητηριώδη μανιτάρια) «Η γνώση των βιολογικών, θεμελιωδών πραγματικοτήτων και η εφαρμογή τους στο άτομο και την κοινότητα είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την ανανέωση του λαού μας. Κανείς μαθητής και καμία μαθήτρια δεν πρέπει να εισέλθει στη ζωή χωρίς αυτήν τη θεμελιώδη γνώση», διαβάζουμε στο διάταγμα που περιέχει μεταβολές στο αναλυτικό πρόγραμμα των σχολείων της Πρωσίας το Σεπτέμβριο 1933⁷. Σε τετράδια εργασίας για τη διδασκαλία της βιολογίας στο Δημοτικό το 1939 απαντά η εξής άσκηση: «Να πάρεις μπροστά σου μία συλλογή εικόνων γερμανικών ανθρώπων, και να προσπαθήσεις, αν έχεις αρκετές εικόνες, να τους κατατάξεις σύμφωνα με τα φυλετικά τους χαρακτηριστικά. Στον γερμανικό λαό εκπροσωπείται περισσότερο η Βόρεια Φυλή. Του δίνει τη σφραγίδα της. Να συγκρίνεις ξανά τις πνευματικές ιδιότητες της κάθε γερμανικής φυλής.. Θα διαπιστώσεις ότι όλοι εμείς θα έπρεπε να ευχόμαστε να μας εκπροσωπούσε σε ακόμη ισχυρότερο βαθμό η Βόρεια Φυλή. Στη διάρκεια της ιστορίας μας έχει προσφέρει τους περισσότερους αρχηγούς, εφευρέτες, εξερευνητές, καθοδηγητές, έχει τις υψηλότερες επιδόσεις σε όλους τους τομείς, και αν ο αριθμός των εκπροσώπων της αυξανόταν, θα ήμασταν πιο ασφαλείς από τη διείσδυση ξένων φυλών που θα μπορούσαν να φέρουν την παραφωνία στην ορχήστρα μας».⁸ Επομένως πέρα από το μίσος και τη μισαλλοδοξία φαίνεται ότι πυροδοτείται ένας σκληρός, μυστικιστικού τύπου, ανταγωνισμός (που εντέλει δεν μπορεί, θεωρώ, παρά να συνοδευόταν και από μια ασυνείδητη ίσως υπαρξιακή αγωνία) για τον βαθμό στον οποίο ο κάθε μαθητής, η κάθε μαθήτρια, από όσους και όσες εντάσσονταν καταρχήν στην «ανώτερη» φυλή, ανήκε επίσης, με βάση τα εξωτερικά του χαρακτηριστικά στην ανώτατη κατηγορία της εν λόγω φυλής.

⁷ Αναφέρεται στο Gertrud Scherf, «“Vom deutschen Wald zum deutschen Volk”. Biologieunterricht in der Volksschule im Dienste nationalsozialistische Weltanschauung und Politik», σελ. 217, του Reinhard Dithmar (επιμ.), *Schule und Unterricht im Dritten Reich*, Luchterhand, Νότινγκ, 1989, σελ. 217-234.

⁸ Αναφέρεται στην Scherf, «“Vom deutschen Wald zum deutschen Volk”. Biologieunterricht in der Volksschule», σελ. 229.

Εικόνα 5: Αριστερά, υλικό για το νέο μάθημα της «Φυλετικής Γνώσης» με αντιπαραβαλλόμενες φωτογραφίες γερμανών νέων αριστερά και εβραίων νέων δεξιά – κάτω γράφει: «Μέσα από το πρόσωπο μιλάει η ψυχή της φυλής» / Δεξιά φωτογραφία από τη σχολική καθημερινότητα: εβραιόπουλα ταπεινώνονται μπροστά στην υπόλοιπη τάξη – στον πίνακα γράφει «Ο εβραίος είναι ο μεγαλύτερος εχθρός μας! Προστατευτείτε από τους εβραίους!». [Από το βιβλίο των Jochen Hering, Rolf Johannsmeister, Ulrike Merkel και άλλων, *Schüleralltag im Nationalsozialismus. Schulleben – Führer und Helden – Kameradschaft und Hitler Jugend – Rassismus – Lieder*, Pädagogische Arbeitsstelle Dortmund (PAD), Ντόρτμουντ, 1984, εικόνες από τις σελίδες 274 και 294.]

Αμέσως μετά την κατάληψη της εξουσίας ορίζεται επίσης ότι μαθητές και μαθήτριες θα ασχολούνται με την άθληση υπερδιπλάσιο χρόνο από ό,τι πριν και πως (αυτό είναι και το ουσιώδες) η υψηλή βαθμολογία στα αθλήματα, η απόδειξη της σωματικής δεξιότητας, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο (αλλά δεν γνωρίζουμε κατά πόσο τελικά το κριτήριο αυτό εφαρμόστηκε).

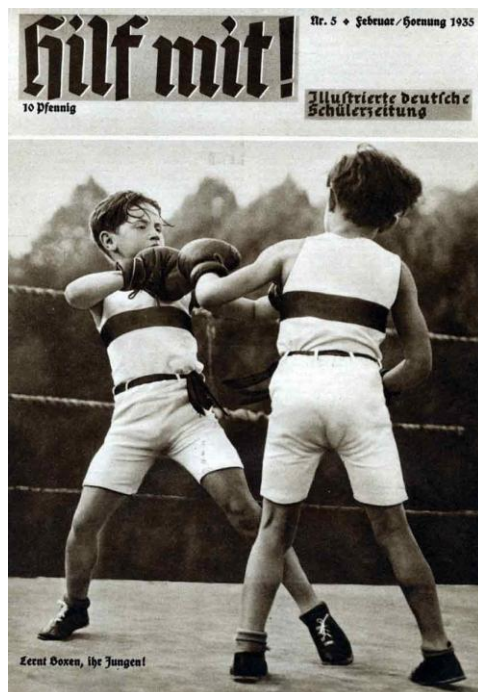
Και ο ρατσιστικός βιολογισμός διεισδύει σε απίθανα μέρη, όχι μόνο στο μάθημα της Ιστορίας ή της γερμανικής λογοτεχνίας (όπου αποθαρρύνεται, αν δεν αποκλείεται, η διδασκαλία του έργου λογοτεχνών εβραϊκής καταγωγής όπως ο Χάινε καθώς και όσων, όπως λ.χ. οι νατουραλιστές, θεωρείται ότι δεν προβάλλουν την ρώμη του γερμανικού λαού αλλά προβλήματα και αδυναμίες).

Έτσι σε ένα βοήθημα μαθηματικών που απευθύνεται σε δασκάλους και εκδόθηκε το 1935 διαβάζουμε: «Άσκηση 97: Ένας ψυχοπαθής κοστίζει καθημερινά περίπου τέσσερα μάρκα

ράιχ, ένας ανάπηρος πεντέμισι, ένας εγκληματίας 3.50. Σε πολλές περιπτώσεις ένας δημόσιος υπάλληλος κερδίζει καθημερινά μόνο τέσσερα μάρκα, ένας ιδιωτικός μόλις 3,50, ένας ανειδίκευτος εργάτης ούτε δύο για κάθε μέλος της οικογένειάς του. Κατάγραψε αυτούς τους αριθμούς – Σύμφωνα με προσεκτικές εκτιμήσεις ζουν σήμερα σε ιδρύματα στη Γερμανία τριακόσιες χιλιάδες ψυχικά ασθενείς, επιληπτικοί κλπ. β) Πόσα δάνεια από χίλια μάρκα το καθένα θα μπορούσαν να δοθούν σε νέα ζευγάρια χωρίς να ζητηθεί η αποπληρωμή τους, κάθε χρόνο από αυτά τα χρήματα;»⁹

⁹ Adolf Dorner (επιμ.), *Mathematik im Dienste der nationalpolitischen Erziehung mit Anwendungsbeispielen aus Volkswissenschaft, Geländekunde und Naturwissenschaft. Ein Handbuch für Lehrer*. Herausgegeben im Auftrage des "Reichsverbandes Deutscher mathematischer, Gesellschaften und Vereine", Φραγκφούρτη στο Μάιν 1935, σελ. 42, αναφέρεται στου Herbert Mehrrens, "Mathematik als Wissenschaft und Schulfach im NS-Staat", σελ. 205, στου Dithmar (επιμ.), *Schule und Unterricht im Dritten Reich*, σελ. 205-216.

Εικόνα 6: Αριστερά εξώφυλλο μαθητικού ναζιστικού περιοδικού. Κάτω αριστερά γράφει: «Νεαροί να μάθετε μποξ!)/ Δεξιά εικόνα από σχολικό βιβλίο βιολογίας. Επάνω ψηλά γράφει: «Και εσύ σηκώνεις το βάρος. Ένας κληρονομικά άρρωστος κοστίζει μέχρι τη συμπλήρωση του εξηκοστού έτους ηλικίας του κατά μέσον όρο πενήντα χιλιάδες μάρκα» [Από το φωτογραφικό υλικό που συγκεντρώνει το Κέντρο Τεκμηρίωσης του Εθνικοσοσιαλισμού στην Κολωνία (NS Dokumentationszentrum, Köln), στο πλαίσιο του Προγράμματος «Jugend in Deutschland 1918-1945».]

Εικόνα 7: Αριστερά, από Αλφαβητάρι για την ευρύτερη περιοχή του Βερολίνου, 1935 /Δεξιά, από Αλφαβητάρι του 1935 συνταγμένο με επιμέλεια της «Εθνικοσοσιαλιστικής Διδασκαλικής Ομοσπονδίας» (NSLB= Nationalsozialistischer Lehrerbund). (Διαδίκτυο – υλικό από την ιστοσελίδα Kinder und Propaganda 2, ιδιωτική ιστοσελίδα του Dr. Peter Lukasch)

ΝΕΑΝΙΚΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΕΚΤΟΣ ΤΗΣ ΧΙΤΛΕΡΙΚΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥΣ ΜΕ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ – ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ / ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

Επομένως βασικός πυλώνας της ναζιστικής διαπαιδαγώγησης υπήρξε η Χιτλερική Νεολαία και κατά δεύτερο λόγο το σχολείο. Αλλά δεν ήταν όλοι οι νέοι (και οι νέες) της Γερμανίας μετά το 1933 και την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία μέλη της Χιτλερικής Νεολαίας.

Όπως είπαμε ή αφήσαμε να εννοηθεί στην αρχή της συμβολής αυτής, από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα και κυρίως μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, αναπτύσσεται στη Γερμανία ένα ευρύτατο φάσμα νεανικών οργανώσεων τόσο στους χώρους της εκκλησίας και των πολιτικών κομμάτων ή κινημάτων, όσο και έξω από αυτούς. Υπολογίζεται ότι στα μέσα της δεκαετίας του 1920 ένας στους δύο Γερμανούς νέους στην ηλικία από 14 έως 18 ετών ανήκε σε μία νεανική οργάνωση (όχι όμως και μία στις δύο νέες). Όταν ο Χίτλερ καταλαμβάνει την εξουσία οι νέοι που ανήκουν στις ευαγγελικές οργανώσεις υπολογίζονται στις επτακόσιες χιλιάδες ενώ εκατοντάδες χιλιάδες είναι μέλη των καθολικών νεανικών οργανώσεων. Οι ποικίλες νεανικές ομοσπονδίες, που εκκινούν από την παράδοση των «Αποδημητικών Πουλιών» (Wandervögel) και των προσκόπων του ύστερου 19^{ου} και των αρχών του 20ού αιώνα πρέπει να αριθμούσαν στο σύνολό τους πολύ λιγότερα μέλη (ίσως

όχι πάνω από εξήντα χιλιάδες) αλλά έδιναν το στίγμα τους στην οργάνωση της νεανικής καθημερινότητας. Στις σοσιαλιστικές νεανικές οργανώσεις υπολογίζεται ότι στο αποκορύφωμά τους, τη δεκαετία του 1920, ανήκαν περίπου εκατό, στην κομμουνιστική περί τις πενήντα χιλιάδες νέοι. Και βεβαίως υπήρχαν διάφορες εβραϊκές νεολαίες, άλλες θρησκευτικού και άλλες κοσμικού, γερμανο-εβραϊκού χαρακτήρα, οι οποίες επιβίωσαν ως τέτοιες μέχρι το 1938 (αφού τα μέλη τους αποκλείονταν ούτως ή άλλως από την καθεστωτική νεολαία και προφανώς για να εντοπίζονται ευκολότερα οι «φυλετικοί εχθροί» του καθεστώτος). Επιβίωσαν βεβαίως με τεράστιες δυσκολίες (από το 1933 και μετά λειτουργούσαν ως καταφύγια ζωής για τα μέλη τους).

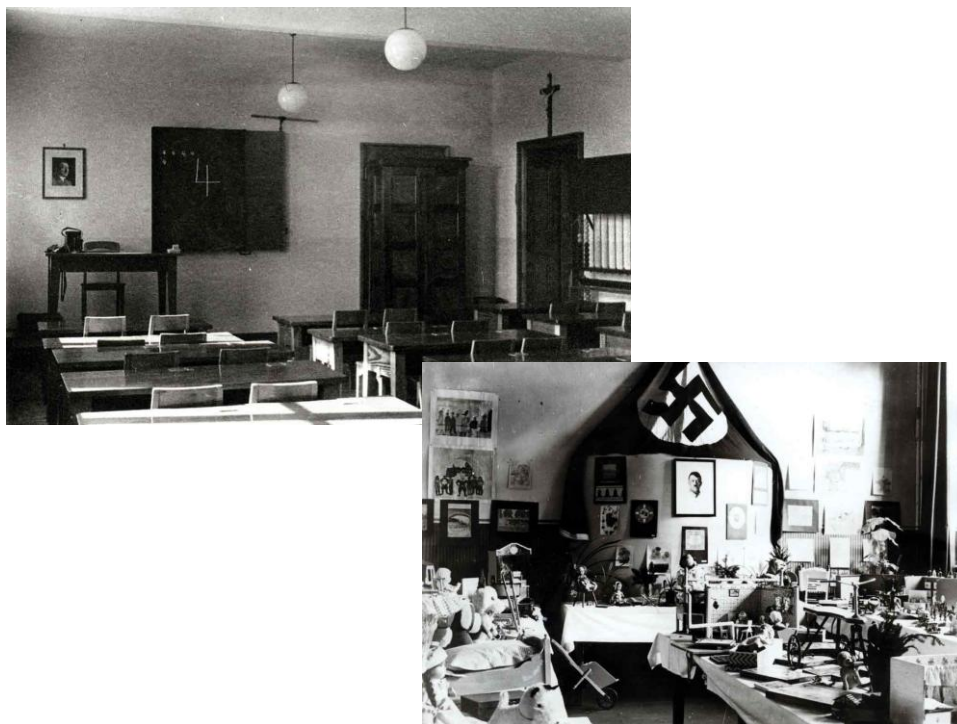
Έχει υποστηριχθεί ότι η Χιτλερική Νεολαία στηρίχθηκε και κατόρθωσε να προχωρήσει χάρη στη συνεργασία της με τις οργανωμένες νεολαίες και την μεγάλη εμπειρία τους σε ζητήματα οργάνωσης των νεανικών δράσεων (εξαιρουμένων των αριστερών που από την πρώτη στιγμή υπέστησαν ανηλεείς διωγμούς). Η νεότερη ιστοριογραφία δέχεται την άποψη αυτή με αρκετές επιφυλάξεις.

Οπωσδήποτε ένα μεγάλο μέρος της ευαγγελικής νεολαίας προσχώρησε στην Χιτλερική Νεολαία πιστεύοντας, λανθασμένα, ότι στους κόλπους της θα διατηρούσε μέρος της αυτονομίας της. Οι κυρίαρχες τάσεις στην ευαγγελική εκκλησία και νεολαία υποδέχτηκαν θετικά την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία, βλέποντας σε αυτήν την ευκαιρία για ένα πολυπόθητο «ξεκίνημα του γερμανικού έθνους» (Aufbruch der deutschen Nation). Εξαρχής όμως εκφράστηκαν επίσης διαφωνίες στους κόλπους της ευαγγελικής εκκλησίας και ειδικότερα των ευαγγελικών νεολαιών (διότι δεν υπήρχε μία νεολαία αλλά πολλές και ποικίλες τοπικές οργανώσεις) – διαφωνίες οι οποίες στην πορεία εξελίχθηκαν σε διαμάχες και οδήγησαν και στη συγκρότηση ομάδων νέων που ήθελαν να διαφοροποιηθούν εμφανώς από τη Χιτλερική Νεολαία και το πνεύμα του εθνικοσοσιαλισμού (λ.χ. από το 1934 και μετά στο πλαίσιο της «Εκκλησίας των Ομολογητών» - Bekenkende Kirche).

Οι καθολικές νεολαίες (γιατί και στο πλαίσιο της καθολικής εκκλησίας έχουμε τοπικές οργανώσεις με διαφορετικό χαρακτήρα), χάρη και στο κονκορδάτο του 1933, ακολούθησαν έναν δρόμο πιο αυτόνομο. Αλλά οι συγκρούσεις του καθεστώτος με τις θρησκευτικές νεολαίες, και δη με τις καθολικές, ήταν συνεχείς μέχρι την απαγόρευσή τους το 1938: προχωρούσαν με ποικίλες προφάσεις σε κατασχέσεις αντικειμένων και υλικού, έκλειναν καθολικές εστίες, το διαβόητο σώμα περιπολιών της Χιτλερικής Νεολαίας (HJ-Streifendienst) [συγκροτείται επισήμως το 1934, το 1938 καθίσταται δεξαμενή στρατολόγησης για τα «Σμήνη Προστασίας», τα διαβόητα SS] παρενοχλούσε τα μέλη τους κλπ. Από την άλλη πλευρά φαίνεται λ.χ. ότι η (ναζιστική) Ένωση Γερμανίδων Κορασίδων κατόρθωσε να προσελκύσει στις τάξεις της πολλά κορίτσια των καθολικών οργανώσεων νεανίδων και τούτο γιατί πιθανότατα, λόγω της δυναμικής εμφάνισής της και της κινητικότητας των μελών της, αποτελούσε στα μάτια τους μια ευκαιρία χειραφέτησης από το συντηρητικό πλαίσιο δράσεων των καθολικών γυναικείων οργανώσεων (από τον «ζυγό» των τριών «Κ»: Küche, Kinder, Kirche= κουζίνα, παιδιά, εκκλησία). Στην Χιτλερική Νεολαία άλλωστε προσχωρούν ως αρχηγοί και μέλη καθολικών οργανώσεων, συχνά διατηρώντας διπλή ταυτότητα.

Ανάλογο σκηνικό διαμορφώνεται και σε σχέση με τις νεανικές ομοσπονδίες. Ορισμένες ή μέλη ορισμένων προσχωρούν, όπως είπαμε ήδη, στην Χιτλερική Νεολαία για να επιβιώσουν και κάποτε πιστεύοντας ότι θα διατηρούσαν την αυτονομία τους – πολύ σύντομα κατέστη σαφές ότι λ.χ. η διαφορά ανάμεσα στον εκλεγμένο από τα μέλη της αρχηγό μιας ομοσπονδιακής ομάδας και τον διορισμένο αρχηγό μιας ομάδας της Χιτλερικής Νεολαίας, η διαφορά ανάμεσα στα ευρέα περιθώρια ανάληψης πρωτοβουλιών του ενός και τα μηδαμινά του άλλου ήταν ουσιαστική. Αρκετές όμως ομοσπονδίες επιχειρούν να συνεχίσουν τη δράση τους τηρώντας αποστάσεις από το καθεστώς.

Εικόνα 8: 1937, Τάξεις καθολικών δημοτικών σχολείων στην Κολωνία. Αριστερά η εικόνα του Χίτλερ συνυπάρχει με τον σταυρό /δεξιά εικόνα τάξης στο πλαίσιο του εορτασμού των Χριστουγέννων.

[Από το φωτογραφικό υλικό που συγκεντρώνει το Κέντρο Τεκμηρίωσης του Εθνικοσοσιαλισμού στην Κολωνία (NS Dokumentationszentrum, Köln), στο πλαίσιο του Προγράμματος «Jugend in Deutschland 1918-1945»]

Εικόνα 9: Ασκήσεις ευαγγελικής νεολαίας στα σύνορα με τις Κάτω Χώρες, 1935 (σημειωτέον: ο μιλιταρισμός καθαυτός δεν αποτελεί ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της ναζιστικής νεολαίας αλλά ειδικά στο πλαίσιο της τελευταίας αποκτά ή τείνει να αποκτήσει διαφορετικό, ιδιαίτερα και δομικά βίαιο περιεχόμενο).

[Από το φωτογραφικό υλικό που συγκεντρώνει το Κέντρο Τεκμηρίωσης του Εθνικοσοσιαλισμού στην Κολωνία (NS Dokumentationszentrum, Köln), στο πλαίσιο του Προγράμματος «Jugend in Deutschland 1918-1945»]

Εικόνα 10: Η αριστερή φωτογραφία απεικονίζει παρέλαση της καθολικής νεανικής οργάνωσης Στούρμσαρ (Sturmschar) που θα μπορούσε να μεταφραστεί ως «Σμήνος Καταιγίδας» στη Φραγκφούρτη μπροστά από την Όπερα το 1935 – και εδώ αποτυπώνεται η στρατιωτικοποίηση / Δεξιά μια σελίδα από μπροσούρα ευαγγελικής νεολαίας.

[Η φωτογραφία στα δεξιά προέρχεται από το φωτογραφικό υλικό που συγκεντρώνει το Κέντρο Τεκμηρίωσης του Εθνικοσοσιαλισμού στην Κολωνία (NS Dokumentationszentrum, Köln), στο πλαίσιο του Προγράμματος «Jugend in Deutschland 1918-1945» - Η φωτογραφία αριστερά προέρχεται από την αναζήτηση εικόνων ευαγγελικών νεανικών οργανώσεων γενικά στο διαδίκτυο].

Εικόνα 11: Φωτογραφίες από καταυλισμό της εν πολλοίς αντικομφορμιστικής νεανικής οργάνωσης DJ (Deutsche Jungenschaft) 1.11 (Γερμανική Νεολαία, 1.11), που διαβιούσε λάθρα επί ναζιστικού καθεστώτος και υπέστη διώξεις (να σημειωθεί ότι τέτοιου είδους φωτογραφίες «τραβούσαν» συχνά μέλη της Υπηρεσίας Περιπολίας της Χιτλερικής Νεολαίας στο πλαίσιο της παρακολούθησης εχθρών ή δυνάμει εχθρών του ναζιστικού καθεστώτος)

[Η φωτογραφία στα δεξιά προέρχεται από το φωτογραφικό υλικό που συγκεντρώνει το Κέντρο Τεκμηρίωσης του Εθνικοσοσιαλισμού στην Κολωνία (NS Dokumentationszentrum, Köln), στο πλαίσιο του Προγράμματος «Jugend in Deutschland 1918-1945» - Η φωτογραφία αριστερά προέρχεται από την αναζήτηση εικόνων της συγκεκριμένης οργάνωσης γενικά στο διαδίκτυο].

Τα όρια μεταξύ τήρησης απόστασης, αυτόνομης δράσης, αντίδρασης και αντίστασης δεν είναι πάντοτε σαφή.

Στο εξωτερικό συγκροτούνται αντιστασιακές ομάδες, από όλο το πολιτικό φάσμα (λ.χ. η συντηρητική ομάδα γύρω το περιοδικό «Kameradschaft») – και μάλιστα φαίνεται ότι υιοθετούν μια απόλυτα, όπως αποδείχθη εκ των υστέρων, ρεαλιστική θέση, τονίζοντας ότι ο μόνος τρόπος να χάσουν οι εθνικοσοσιαλιστές την εξουσία είναι ο πόλεμος.

Στη Γερμανία τη δεκαετία του 1930 συγκροτούνται νεανικές ομάδες οι οποίες αντιδρούν λιγότερο ή περισσότερο έντονα στις επιταγές του καθεστώτος. Άλλες έχουν περισσότερο πολιτικό χαρακτήρα (λ.χ. προέρχονται από τις τάξεις του Κομμουνιστικού Κόμματος Γερμανίας όπως οι «Meuten»), άλλες έχουν έναν καθαρά κοσμικό χαρακτήρα (όπως οι Swing, παιδιά μεγαλοαστικών οικογενειών του Αμβούργου που λικνίζονται στους ρυθμούς της αμερικανικής μουσικής – εξ ου και η επωνυμία τους) ενώ πολλά από τα μέλη τους καταλήγουν στη φυλακή, σε αναμορφωτήρια ή και σε στρατόπεδα συγκέντρωσης. Το καθεστώς καταβάλλει βεβαίως προσπάθειες να παρουσιάσει συλλήβδην τις ομάδες αυτές ως ομάδες παραβατικές, ως συμμορίες η εγκληματική δράση των οποίων πρέπει να παταχθεί. Η Χιτλερική Νεολαία και ιδιαίτερα η Υπηρεσία Περιπολιών που εκτελούσε χρέη κατασκόπων παίζουν κεντρικό ρόλο στην καταστολή – αλλά από την άλλη πλευρά φαίνεται ότι η πλειοψηφία των μελών της Χιτλερικής Νεολαίας δεν είναι πρόθυμα να καταγγείλουν γείτονες, συμμαθητές τους, γνωστούς, φίλους.

Επομένως αντίδραση των νέων υπάρχει αλλά δεν δίνει το στίγμα στην εποχή, σπάνια αποκτά τον χαρακτήρα αντίστασης (με στόχο την ανατροπή).

ΕΝ ΚΑΤΑΚΛΕΙΔΙ: ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΔΥΟ ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΟΥ ΘΕΤΟΥΝ ΑΠΟ ΠΟΛΥ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗ ΣΚΟΠΙΑ ΤΟ ΚΑΘΕΝΑ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ - ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΠΡΟΚΥΠΤΟΥΝ

Στη Νυρεμβέργη ο διαβόητος (αν εξετάσουμε προσεκτικά τις κινήσεις του και τα γραφόμενά του - και παρά την προσπάθειά του να δικαιολογηθεί και να εξιλεωθεί) αρχηγός της Νεολαίας του Τρίτου Ράιχ, Μπάλντουρ φον Σίραχ, απολογούμενος λέει μεταξύ άλλων «Οι νέοι άνθρωποι που σήμερα στέκονται άφωνοι μέσα στα συντρίμια της πατρίδας τους, δεν γνώριζαν τίποτα γι' αυτό το έγκλημα, ούτε το επεδίωξαν. Είναι αθώοι για όσα έκανε ο Χίτλερ στον γερμανικό και τον εβραϊκό λαό. Διαπαιδαγώγησα αυτήν τη γενιά έτσι ώστε να πιστέψει στον Χίτλερ και να είναι πιστή σε αυτόν. Το κίνημα νεολαίας το οποίο οικοδόμησα έφερε το όνομά του. Νόμιζα ότι υπηρετούσα έναν φύρερ που θα έκανε το λαό μας και τη νεολαία μας μεγάλη, ελεύθερη κι ευτυχισμένη. Μαζί με μένα εκατομμύρια νέοι άνθρωποι το πίστεψαν και είδαν στον εθνικοσοσιαλισμό τα ιδανικά τους. Πολλοί έπεσαν στο πεδίο της μάχης για χάρη του. Είναι δική μου ευθύνη την οποία φέρω ενώπιον του Θεού, του

γερμανικού λαού μου και του έθνους μας, ότι διαπαιδαγώγησα τη νεολαία αυτού του λαού...»¹⁰

Και στο βιβλίο της για το «Λευκό Ρόδο», την γνωστή αντιστασιακή ομάδα, στην οποία κεντρικό ρόλο έπαιξαν τα αδέλφια Σόλ, γόννοι καθολικής οικογένειας (που όντας στο σχολείο πέρασαν από τις τάξεις της Χιτλερικής Νεολαίας) η Inge Scholl [Ινγκε Σολ] (μόνη επιζήσασα από τα τρία αδέλφια – τα άλλα δύο, ο Χανς και η Σόφι, εκτελέστηκαν από το ναζιστικό καθεστώς) σημειώνει για το πρώτο διάστημα ένταξής τους στη ναζιστική νεολαία:

«Για πρώτη φορά η πολιτική μπήκε στη ζωή μας. Ο Χανς ήταν τότε 15 χρονών, η Σόφι 12. Ακούγαμε να γίνεται πολύς λόγος για την πατρίδα, για συντροφικότητα, για λαϊκή κοινότητα για την αγάπη για τον τόπο σου. Αυτό μας εντυπωσίαζε και μας άρεσε πολύ να ακούμε τέτοια λόγια στο σχολείο ή στο δρόμο. Γιατί την πατρίδα μας την αγαπούσαμε πολύ (...) Και ο Χίτλερ, έτσι ακούγαμε να λένε παντού, ο Χίτλερ ήθελε αυτή την πατρίδα να την κάνει σπουδαία, ευτυχισμένη και πλούσια - θα φρόντιζε να έχει ο καθένας δουλειά και ψωμί (...) Αλλά και κάτι ακόμη μας τραβούσε με μυστική δύναμη: Ήταν οι συμπαγείς φάλαγγες των νέων που παρήλαυναν με τις σημαίες τους να ανεμίζουν, τα μάτια τους να κοιτούν σταθερά μπροστά, με τον ήχο του ταμπούρλου και το τραγούδι... Μας έπαιρναν στα σοβαρά, με τρόπο αξιοσημείωτο, κι αυτό μας παρακινούσε ιδιαίτερα(...)»¹¹

Σε ποιο βαθμό παιδιά, έφηβοι, νέοι, νέες συνιστούν τα εύκολα θύματα θεωριών που προβάλλουν τη σωματική ρώμη και το δίκαιο του ισχυρού, επενδυμένο με έναν επιθετικό εθνικισμό (που σε καμία περίπτωση δεν ταυτίζεται με τον ουμανιστικό πατριωτισμό τον οποίον αγωνίζεται να απορροφήσει και να εξαφανίσει); Μπορούμε να εξηγήσουμε την ένταξη των νέων στη Χιτλερική Νεολαία, την συγκατάθεση των γονιών τους σε αυτήν; Πέρα από το αίσθημα εθνικής ταπείνωσης συνυφασμένο με τη Συνθήκη των Βερσαλλιών, πέρα από την αστάθεια της μεσοπολεμικής οικονομίας συνυφασμένη στην περίπτωση της Γερμανίας με τις λεγόμενες «επανορθώσεις», πέρα από τη Μεγάλη Ύφεση που έπληξε εντονότατα τις πάλαι ποτέ Κεντρικές Αυτοκρατορίες; Έπαιξαν ρόλο ο φόβος, η φιλοδοξία (αφού η ταυτότητα του μέλους της ναζιστικής νεολαίας λειτουργούσε ως διαβατήριο για την εύρεση εργασίας και την επαγγελματική ανέλιξη, όσο η ένταξη ήταν τυπικά προαιρετική, δηλαδή μέχρι το 1936 περίπου), ο κομφορμισμός, η ουδετεροποίηση των αρνητικών χαρακτηριστικών, η εξοικείωση σε όλη τη διάρκεια του μεσοπολέμου με μια (έστω ήπιας μορφής) μισαλλοδοξία και την εν πολλοίς αντικατοπτριστική της ρητορική που είχαν ρίζες στον 19^ο αιώνα. Εντέλει έπαιξε ρόλο η αδυναμία και/ή απροθυμία των περισσότερων ίσως να διακρίνουν, να δεχτούν ή να παραδεχτούν ότι η αναγκαστική συμμόρφωση με τις επιταγές του καθεστώτος, η ευθυγράμμιση όλων των πεδίων της ζωής (όπως θα μπορούσαμε να μεταφράσουμε τον προσφυλή στο ναζιστικό καθεστώς όρο “Gleichschaltung”) η πίστη στη βία ως πρωταρχικά συστατικά στοιχεία και προϋποθέσεις του πολιτικού και ατομικού βίου διαφοροποιούσαν δραματικά και μοιραία το ναζιστικό

¹⁰ *Der Prozess gegen die Hauptkriegsverbrecher vor dem Internationalen Militärgerichtshof Nürnberg*, 14. November 1945-1. Oktober 1946, Μόναχο 1984, τόμος 13, 477, αναφέρεται στο Michael H. Kater, *Hitler Youth*, Harvard University Press, Κάμπριτζ, Λονδίνο, 2004, σελ. 261. Βλ. επίσης Klönne, *Jugend im Dritten Reich*, σελ. 8.

¹¹ Inge Scholl, *Die weisse Rose*, Φραγκφούρτη 1977, σελ. 13 κ.ε.

κόμμα και τη νεολαία του από πατριωτικούς ή ακόμη και άλλους εθνικιστικούς χώρους και λόγους.

Ενδεικτικός Βασικός Βιβλιογραφικός Οδηγός

Για μια εμπεριστατωμένη επισκόπηση της ιστορίας της Χιτλερικής Νεολαίας βλ. το βιβλίο του ομότιμου καθηγητή ιστορίας στο Πανεπιστήμιο του Γιορκ στο Τορόντο Michael H. Kater, *Hitler Youth*, Harvard University Press, 2004.

Σημείο αναφοράς παραμένουν και οι εργασίες του γερμανού κοινωνιολόγου και πολιτικού επιστήμονα, καθηγητή παλαιότερα στο Πανεπιστήμιο του Πάντερμπορν, Άρνο Κλένε, από τους πρωτοπόρους και σημαντικότερους ερευνητές της θεματικής «Νεολαία και Εθνικοσοσιαλισμός» (εκπόνησε διδακτορική διατριβή με θέμα την Χιτλερική Νεολαία το 1955). Βλ. κυρίως το βιβλίο του: Arno Klönne, *Jugend im Dritten Reich. Die Hitler-Jugend und ihre Gegner*, Piper, Μόναχο, Ζυρίχη, 1995.

Για ιδιαίτερα ευσύνοπτη και εμπεριστατωμένη προσέγγιση βλ. επίσης το κεφ. 5 (σελ. 121-165) από το βιβλίο του βρετανού ιστορικού και καθηγητή παλαιότερα στο πανεπιστήμιο του Στέρλινγκ (Σκωτία) Peter D. Stachura, *The German Youth Movement, 1900-1945*, Macmillan Press, Λονδίνο 1984 (2^η έκδοση, 1^η έκδοση 1981)

Εκλαϊκευτικό στη συνολική προσέγγισή του αλλά κατατοπιστικό, με πλήθος εγκυκλοπαιδικών πληροφοριών, είναι το σχετικά πρόσφατο βιβλίο του συγγραφέα Jean-Denis G.G. Lepage, *Hitler Youth, 1922-1945. An Illustrated History*, Mc Farland and Company, Τζέφερσον, Βόρεια Καρολίνα, Λονδίνο 2009.

Από την πλούσια βιβλιογραφία για την ναζιστική «Ένωση Γερμανίδων Κορασίδων», την γυναικεία νεολαία (αναπόσπαστο τμήμα της Χιτλερικής Νεολαίας) πολύ κατατοπιστική και αναλυτική, με επισκόπηση της βιβλιογραφίας και συνεχείς αναφορές σε πηγές για την περίοδο ως το 1939, είναι η διδακτορική διατριβή της Birgit Jürgens, *Zur Geschichte des BDM (Bund Deutscher Mädel) von 1923 bis 1939*, Peter Lang 1996 (2η έκδοση, 1η έκδοση 1994).

Από την πλούσια βιβλιογραφία για το σχολείο επί ναζισμού βλ. δύο έργα που τα χωρίζει μία εικοσαετία, την (σημαντική στην εποχή της) μονογραφία του Kurt-Ingo Flessau, *Schule der Diktatur*, Ehrenwirth, Μόναχο 1977, καθώς και τον συλλογικό τόμο του Reinhard Dithmar (επιμ.), *Schule und Unterricht im Dritten Reich*, Luchterhand, Νόιβιντ 1989, με άρθρα που εξετάζουν την επιρροή του ναζισμού στα διάφορα σχολικά γνωστικά αντικείμενα χωριστά. Επίσης πλήθος τεκμηρίων, μαρτυριών αλλά και εικόνων για την σχολική καθημερινότητα στο Τρίτο Ράιχ βρίσκουμε στον τόμο των Jochen Hering, Rolf Johannsmeister, Ulrike Merkel και άλλων, *Schüleralltag im Nationalsozialismus. Schulleben – Führer und Helden – Kameradschaft und Hitler Jugend –Rassismus – Lieder*, Pädagogische Arbeitsstelle Dortmund (PAD), Ντόρτμουντ, 1984. Για μια σύντομη αποτίμηση της σχέσης του εθνικοσοσιαλισμού με το σχολείο και την διαπαιδαγώγηση βλ. την εκδεδομένη σεμιναριακή εργασία του Thomas Fey, *Schule und Erziehung im Nationalsozialismus. Studienarbeit*, GRIN –Verlag für akademische Texte, Νόρντερστεντ 1998.

